

Botschaft der Bundesrepublik
Deutschland
Kiew

Kingdom of the Netherlands

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Місія спостереження ENEMO 2012 в Україні за парламентськими виборами проводиться за фінансової підтримки уряду США, уряду Великобританії, Міністерства закордонних справ Німеччини, Королівства Нідерландів, Королівства Норвегії та Чорноморського фонду регіональної співпраці.

EUROPEAN NETWORK OF ELECTION MONITORING ORGANIZATIONS

<p>European Network of Election Monitoring Organizations International Observation Mission Ukraine Parliamentary Elections 2012</p>	<p>Європейська мережа організацій, що спостерігають за виборами Міжнародна місія спостереження Парламентські вибори в Україні – 2012</p>
--	---

Попередні результати спостережень та висновки Парламентські вибори в Україні, 28 жовтня 2012 року

Місія спостереження ENEMO в Україні за парламентськими виборами розпочала свою роботу 23 липня з приїздом чотирьох членів керівної групи. ENEMO – перша зареєстрована міжнародна місія зі спостережень за виборами. Тридцять п'ять довгострокових спостерігачів прибули до Києва 5 серпня 2012 року і після спеціальних тренінгів роз'їхались по Україні. Групи довгострокових спостерігачів охоплюють одну або дві області України. Поки що ENEMO випустила перший проміжний звіт за період 5 серпня – 9 вересня і другий проміжний звіт за період 10 вересня – 8 жовтня. Довгострокові спостерігачі ENEMO зосередили свою увагу на проведенні виборчої кампанії, формуванні та діяльності виборчих комісій, ситуації з медіа та на офіційних скаргах, пов'язаних з виборами. 25 жовтня 2012 року короткострокові спостерігачі ENEMO прибули в Україну. Вони були спеціально проінструктовані і ознайомлені з політичним середовищем, особливостями виборчого процесу та виборчим законодавством. Короткострокові спостерігачі будуть працювати в парі з довгостроковими спостерігачами. У день виборів ENEMO мали 86 спостерігачів поділених на 43 команди короткострокових спостерігачів, які моніторили відкриття виборчих дільниць, процедуру голосування на виборчих дільницях, ситуацію навколо виборчих дільниць і підрахунок голосів в окремих дільницях по всій Україні, що відповідає усім міжнародним стандартам щодо міжнародного спостереження за виборами. Пари короткострокових спостерігачів ENEMO працювали в якості мобільних груп й ENEMO отримала інформацію від більш ніж 550 виборчих дільниць, однаково розташованих по всіх регіонах України. Крім того спостерігачі ENEMO

стежили за передачею протоколів ДВК в окружні виборчі комісії і процесом підрахунку голосів в ОБК. ENEMO сконцентрували свої спостереження на оцінюванні роботи виборчих комісій (ДВК та ОБК), процедурі голосування, процесі підрахунку голосів та встановленні потенційних порушень протягом дня виборів.

КОРОТКИЙ ОГЛЯД ОТРИМАНИХ ДАНИХ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ

- Міжнародна місія спостереження ENEMO в Україні відзначила, що парламентські вибори, що відбулися 28 жовтня 2012 року, були конкурентними, виборцям надавався вибір між різними політичними партіями і кандидатами, проте, серйозні недоліки і порушення негативно позначилися на виборчій кампанії та дні виборів. У порівнянні з попередніми парламентськими виборами у 2006 та 2007 роках, в період передвиборчої кампанії місія ENEMO спостерігала значно більшу кількість порушень, зловживань адміністративними ресурсами, підкупу виборців, переслідування та залякування кандидатів, агітаторів та журналістів. На політичний ситуацію під час цих виборів 2012 року також вплинув той факт, що два з видних діячів опозиції, Юлія Тимошенко і Юрій Луценко відбувають тюремне ув'язнення. Судові процеси над ними викликали значну стурбованість з приводу справедливості процесу та наслідків для майбутніх виборів, і були засуджені міжнародним співтовариством.
- 28 жовтня 2012 року вибори 450 депутатів до Верховної Ради України за новою змішаною виборчою системою, за якою 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за закритими виборчими списками депутатів від політичних партій та 225 депутатів обираються за мажоритарною системою в одномандатних виборчих округах. Для отримання місць у парламенті політична партія має подолати виборчий поріг, що зріс від трьох до щонайменше п'яти відсотків голосів у загальнодержавному одномандатному виборчому окрузі. Суттєві зміни виборчої системи та прийняття нового закону про вибори за 11 місяців перед днем проведення виборів викликають занепокоєння щодо того чи зможуть політичні партії та виборчі комісії справитись із серйозними проблемами в організації проведення парламентських виборів в Україні. Слід відзначити, що новий закон розширив права внутрішніх безпартійних спостерігачів.
- Зібрання ЦВК відкриті для спостерігачів, медіа та політичних партій, однак доступ до справжнього процесу прийняття рішень – обмежений. Система засідань за закритими дверми та відсутність доступу до проектів документів обмежує право представників політичних партій повною мірою брати участь у процесі прийняття рішень з правом дорадчого голосу. ***ENEMO закликає ЦВК надавати проект постанови перед зібраннями ЦВК і створити необхідні умови для добре ґрунтовного обговорення питань, що розглядаються.***

- Місія ENEMO привітала рішення Центральної виборчої комісії обмежити можливі масові міграції виборців з одного мажоритарного округу в інший. Нове виборче законодавство також відкрило простір для «технічних партій», щоб виграти надмірне членство в окружних виборчих комісіях та організувати систему масових заміні. В результаті, велика кількість заміні з боку технічних партій і міжпартійні сутички негативно впливали на роботу окружних виборчих комісій. Випадки тиску, засідання за закритими дверима, обмеження доступу спостерігачів до рішень і документів викликали серйозне занепокоєння щодо прозорості та чесної роботи ОВК. **ENEMO відзначив необхідність систематичної підготовки членів виборчих комісій на всіх рівнях.**
- Недавня зміна процедури ЦВК по проведенню жеребкування для дільничних виборчих комісій, прийнята лише за 5 днів до жеребкування, не досягла єдиного та прозорого втілення дільничними виборчими комісіями. Інструкції ЦВК не були дотримані у однаковий спосіб та навіть призводили до повторного проведення жеребкування; процес формування ДВК був досить неорганізованим та у багатьох випадках відкладався.
- Рівень агітації підвищився за останній місяць передвиборчої кампанії. Також підвищилась кількість скарг від самовисуванців та кандидатів від опозиції щодо залякування, тиску або погроз від податкових інспекцій та органів влади.
- Поширене зловживання адміністративним ресурсом. Проекти, що фінансуються із державного бюджету, представлені як особисті досягнення кандидата або як ініціатива політичної партії з метою сприяння їх виборчій кампанії. Групи внутрішніх спостерігачів (ОПОРА, КВУ) повідомили про велику кількість випадків підкупу виборців кандидатами. **Місія ENEMO висловила серйозну занепокоєність з приводу відсутності ефективних санкцій у випадку підкупу виборців. ЦВК лише оголосила попередження кандидатам, але це не мало жодних адміністративних чи кримінальних наслідків для кандидатів.**
- Процес реєстрації кандидатів по партійним спискам у Центральній виборчій комісії був досить спокійним. Однак велика кількість кандидатів, які подавали заяви на мажоритарні місця разом із дуже малими термінами подання та неналежним чином обробки прийнятих документів у ЦВК створили організаційні проблеми та стали результатом чисельних відмов у реєстрації кандидатів-самовисуванців.
- В день голосування 86 спостерігачів ENEMO здійснили 546 візитів до виборчих дільниць, спостерігали за підрахунком у 42 дільницях, а також супроводжували транспортування до 40 ОВК. На більш ніж 10 % виборчих дільниць спостерігачі ENEMO помітили такі порушення як присутність не уповноважених осіб. Вони доповідали про присутність виборців, яких не було у виборчих списках, на 73 із відвіданих ними дільницях. Організоване підвезення виборців правлячою

партією спостерігалось на п'яти дільницях, розташованих в різних регіонах. Спостерігачів ENEMO залякували організатори перевезення в Одеській області та АР Крим. Спостерігачі ENEMO негативно оцінили процес підрахунку голосів у 7 із 42 дільниць і визнали його особливо неорганізованим та не прозорим у Закарпатській та Одеській областях. Транспортування протоколів визнано організованим в більшості випадків, за якими спостерігали представники ENEMO, але процедура прийому бюлетенів у ОБК була хаотичною та неорганізованою в шести випадках.

- Адміністративні суди Києва розглядали скарги та звернення від кандидатів у народні депутати, та, у деяких випадках, скасовували відповідні постанови ЦВК. Однак, навіть за наявності двох ідентичних справ, були випадки, коли суд виносив протилежні рішення. Хоча, законодавча база дозволяє ЦВК приймати відповідні постанови, а судам вирішувати виборчі спори у встановлені строки, кандидати, яким відмовили у реєстрації не мали в своєму розпорядженні ефективних засобів.
- Ситуація зі ЗМІ продовжує викликати занепокоєння особливо через продовження тиску на телевізійний канал ТВі та газету «Гривня» у Миколаєві, а також на телевізійні канали в Херсоні та Одесі. ENEMO привітала рішення українського парламенту припинити прийняття законопроекту по впровадженню кримінальної відповідальності за наклеп.

ЗАКОНОДАВЧА БАЗА І ВИБОРЧА СИСТЕМА

28 жовтня 2012 року українські виборці обирали 450 депутатів до Верховної Ради України за новою змішаною виборчою системою, за якою 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за закритими виборчими списками депутатів від політичних партій та 225 депутатів обираються за мажоритарною системою в одномандатних виборчих округах. Для отримання місць у парламенті політична партія мала подолати виборчий поріг, що зріс від трьох до щонайменше п'яти відсотків голосів у загальнодержавному одномандатному виборчому окрузі. Провладна партія ініціювала зміну виборчої системи як частину процесу реформи, щоб прийняти єдиний виборчий кодекс і зміни до виборчої системи без обговорення громадськості і намагань дійти консенсусу з іншими політичними партіями. Процес роботи робочої групи характеризувався недостатньою прозорістю і надійністю процесу, в результаті чого деякі міжнародні організації (МРІ ті НДІ) припинили участь в робочій групі. Результатом робочої групи був проект нового закону про вибори, а не єдиний виборчий кодекс, як планувалося спочатку. Однак партії парламентської опозиції і правляча коаліція проголосували за новий закон про вибори в листопаді 2011 року. Новий закон про вибори заборонив

участь електоральних блоків і дозволив окремим кандидатам подавати самовисування в одномандатних округах.

Суттєві зміни виборчої системи та прийняття нового закону про вибори за 11 місяців до дня проведення виборів викликали занепокоєння щодо того, чи зможуть політичні партії та виборчі комісії справитись із серйозними проблемами в організації проведення парламентських виборів в Україні. Позитивним є те, що новий закон розширив права внутрішніх безпартійних спостерігачів, точніше дав право подавати скарги і реєструватись.

2 липня 2012 року український парламент прийняв новий закон про окремі положення щодо забезпечення відкритих, прозорих і демократичних виборів кандидатів у депутати на парламентських виборах 2012, запропонований депутатом від Партії Регіонів. Закон був прийнятий для використання веб-камер на виборчих дільницях та інтернет-трансляції процесу голосування.

Як уже зазначено в першому проміжному звіті, новий закон з обмеженими часовими рамками спричинив організаційні складнощі щодо реєстрації кандидатів у Центральній виборчій комісії. У новому законі про вибори не прописані прозорі правила фінансування для виборчої кампанії, такі як контроль доходів і витрат, відсутні ефективні санкції за порушення під час виборчої кампанії. Немає логічного обґрунтування положень жеребкування складу членів ДВК, а також законодавство містить надзвичайно жорсткі крайні строки при формуванні виборчих комісій.

ДЕНЬ ГОЛОСУВАННЯ, 28 ЖОВТНЯ 2012 РОКУ

У день голосування 86 спостерігачів від місії ENEMO слідкували за тим, як відбувалося відкриття виборчих дільниць, процес голосування та підрахунку голосів. Загалом, спостерігачі відвідали 546 виборчих дільниць та були присутні під час підрахунку голосів на 42 виборчих дільницях та процесу передачі результатів голосування до 40 ОВК.

Враховуючи подекуди негативний досвід голосування на попередніх виборах, а також з урахуванням досить високого рівня конкуренції на цих виборах, більшість партій, які відвідали спостерігачі ENEMO у передвиборчий період наголосили на тому, що вони матимуть велику кількість гарно підготованих спостерігачів. У поєднанні із появою певної кількості нових політичних суб'єктів, у ЦВК було зареєстровано 146 394 спостерігача від кандидатів та 177 330 спостерігачів від політичних партій. Окрім того, від громадських організацій було зареєстровано 38693 спостерігача. Загальна кількість внутрішніх та міжнародних спостерігачів, зареєстрованих у ЦВК складає 362 417 та 3 797 відповідно¹ На відміну від місії ENEMO, внутрішні спостерігачі були закріплені за певними дільницями та спостерігали за процесом голосування протягом цілого дня. Процес відкриття пройшов спокійно на більшості виборчих дільниць. Однак, спостерігачі місії ENEMO звітували про деякі дрібні порушення: плакати з

¹ ЗМІ акредитували 180 журналістів та 908 чоловік технічного персоналу.

інформацією щодо процедури голосування були відсутні на момент відкриття 29% відвіданих виборчих дільниць, а протоколи про відкриття не було заповнено щонайменше у 6 випадках. На 7 із 42 відвіданих виборчих дільницях спостерігачі місії ENEMO оцінили процес відкриття як “погано” або “дуже погано”.

Спостерігачі місії ENEMO спостерігали за процесом голосування на 462 виборчих дільницях. Таємницю голосування було порушено у 37 випадках, найчастіше через те, що декілька людей знаходились в кабінці для голосування одночасно. Однак, були і такі випадки, коли порушення відбувалося через погане облаштування приміщення виборчої дільниці, особливо це стосується дільниць у Харківській та Волинській областях. Загалом, облаштування приміщення на 4% з відвіданих виборчих дільниць було оцінено як незадовільне. Не уповноважені особи, у більшості представники міліції, а також деяких місцевих органів були присутні на 10% відвіданих виборчих дільницях, що могло мати вплив на поведінку виборців. Не уповноважені особи на трьох виборчих дільницях у Київській, Запорізькій та Волинській областях просили спостерігачів місії ENEMO повідомити своє ім'я та надати реєстраційне посвідчення.

На 16% відвіданих виборчих дільницях спостерігачі місії ENEMO зареєстрували випадки, коли виборці були відсутні у виборчому списку. Значні порушення пов'язані із виборчими списками були зареєстровані у 221 та 223 виборчих округах у Києві. Зокрема, близько 50 чоловік на виборчих дільницях № 801001, №800982, №801026 та №801028 скаржились на те, що вони не змогли проголосувати, оскільки були відсутні у виборчих списках, а деякі з них навіть отримали запрошення із відповідних виборчих дільниць. Вони подали позовні заяви до Шевченківського районного суду, однак всі вони були відхилені.

На виборчій дільниці № 681168 у Хмельницькій області в бюлетенях з партійними списками навпроти партії Свобода помилково було проштамповано позначку «вибув» замість партії Собор. Через це члени ДВК вимушені були визнати бюлетені з партійними списками недійсними. На всіх виборчих дільницях округу № 174 Харківської області висіли інформаційні плакати з недостовірною інформацією про кандидата-мажоритарщика від партії УДАР, включно з його політичною програмою.

Спостерігачі ENEMO помітили випадок циркуляції бюлетенів, так званої каруселі, на виборчій дільниці № 230941 у Запорізькій області. Більш того, ознаки підкупу виборців спостерігались на дільницях № 350877 у Кіровоградській області, № 210724 у Закарпатській області та в окрузі 109 Луганської області. В окрузі № 133 в Одесі, представники опозиції стверджували, що на 4 виборчих дільницях, до яких завітали спостерігачі ENEMO, для заповнення бюлетенів використовувались ручки з чорнилом, що зникає. Члени ДВК замінили ручки, а також повідомили міліцію, але на той час вже сотні виборців проголосували. Проте, на дільниці № 511092, де спостерігачі ENEMO спостерігали за процесом підрахунку, чорнило не зникло.

Організоване підвезення виборців до виборчих дільниць на транспортних засобах із символікою Партії регіонів або координоване членами Партії регіонів було помічене на п'яти дільницях (№ 631383 Харківської області, № 230941 Запорізької області, № 480332 Миколаївської області, № 510200 Одеської області та № 011111 АР Крим).

Удвох останніх випадках спостерігачів ENEMO під час їхньої роботи залякували водії та координатори організованого підвезення відповідно.

Загалом, найбільша кількість порушень під час процесу голосування, спостерігачі ENEMO помітили в АР Крим, Одеській та Запорізькій областях.

Процедура підрахунку голосів була оцінена негативно у 7 із 42 зафіксованих випадків (ДВК #210285 and #210697 Закарпатської області, #711046 Черкаської області, #510247 Одеської області, #321331 міста Києва, #111112 АР Крим, #121093 Дніпропетровської області). Особливо у Закарпатській та Одеській областях процедура підрахунку голосів була дуже неорганізованою та непрозорою.

Перевезення протоколів та матеріалів, пов'язаних з голосуванням, проводилося належним чином в усіх 38 зафіксованих випадках, хоча ДВК #681168 намагалася відкласти транспортування, щоб позбавитись від спостерігачів ENEMO.

Діяльність ОВК була оцінена негативно у семи випадках, де вона була дуже неорганізованою, нечіткою та хаотичною (ОВК #140 Одеської, #19 Волинської, #192 Хмельницької, #99 Кіровоградської, #122 Львівської, #133 Одеської та #109 Луганської області). Спостерігачі ENEMO мали обмежений доступ до моніторингу процедур ОВК, особливо в ОВК #19 Волинської, #133 Одеської та #99 Кіровоградської області. Інші групи навіть не могли зайти на територію ОВК через створення великого натовпу перед ними (#221 Київської області). У ОВК #99 Кіровоградської області спостерігачі ENEMO повідомили про дуже неефективну роботу ОВК, голова якої – член від Партії Регіонів – покинув сесію комісії з невідомих причин після відправки незвичайно великої кількості ДВК на виправлення протоколів ДВК. Партія Батьківщина скаржитись на проведення схожих процедур в семи інших ОВК, що знаходились у більшості випадків у місті Києві та Вінницькій області.

ENEMO спонукає всі зацікавлені сторони, що ставлять під сумнів законність виборчого процесу, використовувати засоби, забезпечені законом, та подавати скарги до Центральної виборчої комісії та у відповідні суди.

ВИБОРЧА АДМІНІСТРАЦІЯ

Трьохрівнева виборча адміністрація з підготовки і проведення парламентських виборів 2012 в Україні складається з Центральної виборчої комісії, 225 окружних виборчих комісій і 33 769 дільничих виборчих комісій.

Центральна виборча комісія

Центральна виборча комісія – комісія найвищого рівня, яка складається з 15 членів, призначених терміном на сім років. Вони висуваються президентом і призначаються парламентом України.

Відповідно до закону всі засідання ЦВК мають бути і завчасно анансовані. З цією

метою, а також для публікації рішень ЦВК використовує свій веб-сайт. Співробітники ЦВК роздають всім членам комісії відповідні документи, зокрема порядок денний і ведуть протоколи всіх засідань. Представники ЗМІ, а також місцеві та міжнародні спостерігачі мають повний доступ до конференц-залу. Уповноважені особи політичних партій з правом дорадчого голосу та представники кандидатів можуть надавати коментарі та брати участь в обговореннях.

Засідання Центральної виборчої комісії проводяться на щоденній основі і є єдиним можливістю, коли уповноважені представники партій можуть брати участь у процесі прийняття рішень ЦВК і робити поправки в обговоренні. ENEMO вітає практику ЦВК надавати уповноваженим особам партій додаткові матеріали стосовно постанов, які розглядає ЦВК, а також порядок денний кожного зібрання комісії. Однак, ці матеріали і порядок денний надаються лише за декілька хвилин до початку зібрання. Бажано, щоб матеріали були доступні хоча б за годин до початку зібрання. Також проекти постанов не доступні ані спостерігачам, ані журналістам чи навіть уповноваженим представникам партій до того часу як з'являться на сайті ЦВК після прийняття постанови (зазвичай на наступний день).

Процес прийняття рішень ЦВК був досить ефективним, і переважна більшість рішень ЦВК прийнята одногосно (90-95%). Хоча більшість таких рішень носить технічний характер (реєстрація кандидатів і вповноважених осіб, скасування реєстрації і тд.), коли доходить до прийняття інших рішень, процес обговорення у більшості випадків – відсутній. Згідно ЦВК технічні питання стосовно порядку денного вирішуються на цих зібраннях. Зібрання ЦВК – це останній етап прийняття рішення і власне постанови, сам процес не відбувається під час обговорення, а тому за ним неможливо спостерігати та оцінювати його.

«Робочі» передсесійні засідання ЦВК (наради) регулярно відбуваються перед кожним офіційним публічним засіданням. Згідно ЦВК на цих засіданнях розглядають технічні питання стосовно порядку денного. Однак фактичний зміст не може бути оцінений, оскільки «наради» закриті для спостерігачів та інших уповноважених осіб. Декілька опитаних висловили своє занепокоєння місії ENEMO про закритий характер цих передсесійних зібрань, а також питань стосовно цих зібрань.

Загалом прозорість роботи ЦВК з початку кампанії значно покращилась, однак деякі зміни все ще потрібні. Зокрема, ENEMO закликає ЦВК надавати проект постанови перед зібраннями ЦВК і створити необхідні умови для добре ґрунтовного обговорення питань, що розглядаються.

Формування та зміни окружних виборчих комісій (з точки зору ЦВК)

24 серпня 2012 Центральна виборча комісія провела жеребкування, щоб визначити склад 225 окружних виборчих комісій. П'ять політичних партій зі статусом парламентських фракцій у Верховній Раді України, мають право розмістити по одному представнику в кожній ОВК. Розподіл решти місць мав бути проведений шляхом жеребкування. Оскільки закон не визначає, чи жеребкування слід проводити для

кожної ОВК окремо, ЦВК прийняла рішення провести тільки одне жеребкування для всіх 225 окружних виборчих комісій. 81 політична партія, яка висунула, хоча б одного кандидата брала участь у процесі жеребкування. Окрім 5 парламентських партій, 19 партій були визначені шляхом жеребкування членів до ОВК. Тільки п'ять з цих партій зареєстрували загальнодержавні партійні списки, і багато з них зареєстрували лише кілька кандидатів в одномандатних округах. Тим не менше, ці так звані технічні партії отримали можливість представництва в ОВК по всій країні. З іншого боку, деякі політичні партії з великою кількістю кандидатів, такі як УДАР і ВО Свобода, не отримали представництво в жодній ОВК. За статистикою, це було б дуже мало ймовірно в разі окремого жеребкування для кожної з 225 ОВК, однак ЦВК пояснила своє рішення тим, що мала обмеження часу.

ЦВК затвердила кандидатури на посади окружних виборчих комісіях два дні потому, 26 серпня 2012 року. Кожна з 24 призначених партій, якій була надана можливість для висунування кандидатур до ОВК отримали свою пропорційну частку в кожній категорії керівних посад. Розподіл був зроблений за допомогою комп'ютерної програми для забезпечення належного відсотку для кожної політичної партії. Потім ЦВК зробила деякі зміни, які з урахуванням відображають досвід призначених членів ОВК. Спостерігачі не мали доступу до цієї частини процесу. Керівники, заступники керівників та секретарі представляли різні висунуті партії, як це передбачено законом. Після 26 серпня 2012 року на прохання партій ЦВК, які мали право висувати кандидатів у склад ОВК майже щодня, що негативно позначилось на збалансованому складі ОВК.

Навчання членів виборчих комісій

ЦВК організувала тренінг для керівництва ОВК – керівників, заступників керівників, секретарів ОВК, а також для системних адміністраторів та бухгалтерів. Навчання розпочалося за півтора місяця до виборів і проводилось у групах близько 300 осіб. ЕНЕМО висловила побоювання щодо того чи достатньою була кількість тренінгів, а також чи налагоджена система зв'язку між ЦВК і ОВК стосовно тренінгів для інших членів ОВК та ДВК. ОВК, в свою чергу, були відповідальні за організацію тренінгів членів ДВК, однак у проведенні цих тренінгів був використаний не послідовний підхід.

Істотні зміни в складі ОВК викликали занепокоєння щодо компетентності щойно призначених членів ОВК. Хоча всі необхідні матеріали були поширені серед нових членів ОВК, вони не отримали навчання на централізований тренінг.

Окрім тренінгів ЦВК створила веб-сайт з навчальними матеріалами для посадових осіб ОВК, переглядати інформацію на сайті стало можливим за 10 днів до виборів. Хоча веб-сайт є корисним ресурсом для підготовки членів виборчих комісій, доступ до нього мав бути раніше.

ЦВК також випустили посібники для ОВК, а також зібрання відповідних законів, які були роздані кожному члену ОВК.

ENEMO схвалює різноманітність методів, які використовувалися для навчання членів виборчих комісій, проте нагально закликає ЦВК розробити більш послідовний і систематичний підхід до навчання членів ОБК та належної системи зв'язку, тренінгів ОБК для членів ДВК.

Постанова ЦВК про реєстрацію виборців

22 вересня 2012 року Центральна виборча комісія (ЦВК) постановою № 1046 внесла зміни до № 893 від 13 вересня. Орган ведення Державного реєстру виборців може змінити місце голосування виборців лише у межах одного і того ж самого одномандатного округу. Виняток було зроблено тільки для членів окружних і дільничних виборчих комісій, які будуть виконувати свої обов'язки в день виборів. Всі інші виборці можуть просити про зміну виборчої адреси на іншій виборчій дільниці лише в одному і тому ж окрузі, і таким чином не відбудуться міграції виборців з одного округу в інший.

За даними ЦВК, Державний реєстр виборців отримав незвичайно велику кількість заяв про зміну місця голосування в окремих одномандатних округах у період 13 - 22 вересня. Різні контактні особи звернулись до місії ENEMO, щоб висловити стурбованість щодо попередньої законної можливості кандидатів переміщати велику кількість виборців з інших округів, щоб вплинути на результат виборів у їхньому одномандатному окрузі.

ENEMO схвалює чинне рішення Центральної виборчої комісії обмежити можливі масові міграції виборців з одного мажоритарного округу в інший

Розгляд скарг

Місія ENEMO проаналізувала 94 скарги, які були розглянуті ЦВК на період з 1 серпня – по 27 жовтня 2012р. Згідно з офіційною статистикою Центральної виборчої комісії, за період з 31 липня по 27 жовтня ЦВК отримала 503 скарги, вирішено з яких було 98. З усіх 98 скарг тільки 4 були повністю задоволено, і 12 – задоволено частково. 39 скарг не було розглянуто по суті, а 43 з них – відхилено. 45 скарг було надіслано до Міністерства внутрішніх справ України.

ENEMO також проаналізувала 414 скарг, які були розглянуті в окружних адміністративних апеляційних судах, окружних та місцевих відділах міліції у всіх 25 областях України та в Криму в період з 19 серпня по 21 жовтня 2012 року. ENEMO має інформацію про рішення щодо 252 скарг. Ці скарги можна класифікувати за наступними порушеннями: зловживання адміністративним ресурсом – 17, порушення у ході виборчої кампанії – 57, непрямий підкуп голосів – 12, реєстрація кандидатів – 34, діяльність ОБК – 65, діяльність ДВК – 4, жеребкування на дільничних виборчих дільницях – 17, інші (визнання незаконних дій) – 46. З 252 скарг 51 було повністю задоволено, 24 – частково задоволено, 166 – у задоволенні було відмовлено і 11 скарг було відхилено. Із 51 задоволеної скарги, 19 надійшли у зв'язку з порушеннями у ході

виборчої кампанії, 19 – щодо діяльності ОВК, 3 – діяльності щодо ДВК, 10 – інші (негативна пропаганда в газетах і з боку пересічних громадян).

Серед скарг щодо порушення у ході виборчої кампанії, які було задоволено 7 було проти Партії регіонів, 2 – проти Батьківщини, 2 – проти кандидатів-самовисуванців, 1 – проти УДАРу. Серед 19 скарг на діяльність ОВК 5 були подані представниками Партії регіонів, 9 – представниками Батьківщини, 5 – представниками інших партій (Ліберальна Україна, Свобода і Європейська партія України).

Попередження ЦВК

Згідно статті 61.1 Закону про вибори народних депутатів України *«Центральна Виборча Комісія приймає рішення про попередження партії, кандидати у депутати від якої включені до виборчого списку партії, або окремого кандидату у депутати»*. ЦВК оголошувала попередження лише за наявності відповідного судового рішення.

ЦВК оголосила 23 попередження в період з 6 вересня по 26 жовтня 2012 року, кожне з яких посилалось на рішення суду. Попередження були оголошені кандидатам у депутати від наступних партій: Батьківщина – 6, УДАР – 2, Свобода – 1, Руський Блок – 1, Велика Україна – 1, Рідна Вітчизна – 1, Об'єднані ліві і селяни – 1. Серед партій попередження були видані наступним: Батьківщина - 1, УДАР - 1, Радикальна партія Олега Ляшка – 1. Шість кандидатів-самовисуванців також отримали попередження. Вищезазначені попередження можуть бути класифіковані залежно від таких порушень: порушення у ході виборчої кампанії - 20, непрямий підкуп голосів - 3.

Кандидату в депутати Анатолію Диріву, висунутому від партії Батьківщини було оголошено 4 попередження за порушення у ході виборчої кампанії (розповсюдження агітаційних матеріалів без відомостей щодо друку). Однак, пан Дирів не мав можливості захистити себе в суді під час слухання відповідного засідання, оскільки його не було належним чином про це повідомлено. Пан Дирів дізнався про оголошення йому попередження тільки тоді, коли отримав копії відповідних постанов ЦВК.

Згідно статті 61.5 *«У випадках виявлення порушень, передбачених частиною другою цієї статті, чи інших порушень, за які законом встановлено кримінальну або адміністративну відповідальність, відповідна виборча комісія повідомляє правоохоронні органи для перевірки і реагування відповідно до закону»*. Коли ЦВК передає скарги до правоохоронних органів, вона виконує свій правовий обов'язок. Однак ЦВК лише повідомляє про них і не є відповідальною за процес їх розгляду.

Відсутня будь-яка інформація щодо розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які скоїли відповідні правопорушення. ЦВК може скасувати реєстрацію кандидата в депутати лише у тому випадку, коли існує відповідне рішення суду, за яким кандидата в депутати визнано винним у скоєнні умисного злочину, і це рішення набуло чинності.

12 вересня 2012 року Київський апеляційний адміністративний суд ухвалив рішення, яку стосувалося кандидата в депутати висунутого від Свободи у виборчому окрузі № 223 Левченко Є.В., який перерахував 10,000 грн на рахунок Національної бібліотеки України. При цьому він використовував гроші не зі свого виборчого фонду. Він порушив частину 13 статті 74 та частину 6 статті 67.

16 вересня 2012 Київський адміністративний апеляційний суд прийняв два рішення з метою зупинити будь-які дії кандидатів-самовисуванців, пов'язані з непрямим підкупом виборців і ЦВК оголосила відповідне попередження. Перше було прийнято рішення стосовно Давида Жванія, кандидата в нардепи по Одеській області. Друге рішення було прийнято стосовно кандидата в депутати в окрузі № 212, Київської області, Баленко Ігор Миколайович. Він як голова наглядової ради Фуршету ініціював спеціальну дисконтну програму для пенсіонерів із надання 7% дисконтної картки для придбання продуктів в мережі супермаркетів «Фуршет» і таким чином заохочував виборців підтримати його під час виборів. Пан Баленко порушив частину 13 статті 74.

Місія ENEMO висловила серйозну занепокоєність з приводу відсутності ефективних санкцій у випадку підкупу виборців. ЦВК лише оголосила попередження кандидатам, але це не мало жодних адміністративних чи кримінальних наслідків для кандидатів.

Рішення ЦВК про доступ до записів веб-камер

Веб-камери були встановлені на всіх виборчих дільницях в Україні. Вони записували і транслювали процес голосування з 7.15 до 20.00. Процес підрахунку голосів було також записано на камеру, однак він не був доступний для громадськості і не транслювався в мережі інтернет.

27 жовтня 2012, лише за один день до дня голосування ЦВК прийняла рішення, яке регулює порядок доступу до записів з веб-камер. За відповідним рушенням уповноважені особи мають право отримати записи зі звичайних виборчих дільниць, на яких велась трансляція у дводенний строк, а також записи зі звичайних виборчих дільниць, на яких трансляція не велась через технічні причини у чотириденний строк, заповнивши форму письмової заяви до ЦВК. У випадку, якщо заявник бажає отримати відео з декількох виборчих дільниць, термін розгляду такого запиту може бути продовжено, але не може тривати більше, ніж 20 днів. Станом на 29 жовтня 2012 року це важливе рішення ЦВК не було доступним на сайті ЦВК, що робить його застосування повноваженими особами надзвичайно складним завданням.

Окружні виборчі комісії

Робота окружних виборчих комісій характеризувалась відкритим протистоянням між двома таборами, переважно боротьбою за вплив між провладними та опозиційними силами (наприклад, ОВК № 2 в АР Крим, № 175 у Харківській області, № 139 в Одеській області, № 153 у Рівненській області, № 200 у Черкасах або №11 у Вінницькій

областях). Багато ОВК продовжували практику ЦВК проводити робочі зібрання без доступу громадськості. Було виявлено, що принаймні п'ятнадцять ОВК працювали дуже непрозорим чином, особливо ОВК № 135 в Одеській області, № 122 у Львівській області, №97 у Київській області, № 2 та № 7 в АР Крим, а також ОВК № 104, № 112 і № 113 у Луганській області, № 22 та № 19 у Волинській області, № 10 в АР Крим, № 43 у Донецькій області, № 116 та № 117 у Львівській області та № 130 у Миколаївській області. Окрім проведення так званих «нарад», у разі присутності внутрішніх та міжнародних спостерігачів офіційні сесії у цих ОВК переносились на вечір або приймались такі порядки денні для того, щоб спостерігачі «занудьгували» та залишили сесію. Крім того, у ОВК № 68 та № 69 у Закарпатській області, 367 У Житомирській області, № 97 у Київській області рішення комісій не оприлюднювались або спостерігачі мали обмежений доступ до них. У ОВК №135 та № 141 в Одеській області, № 6 та №10 в АР Крим, №122 у Львівській областях, № 67 у Житомирській області, № 101 у Кіровоградській, №113 і № 117 у Львівській області та № 106 у Луганській області навіть члени ОВК, висунуті опозиційними партіями, не мали доступ до всіх документів комісії, таких як: протоколи, списки членів ДВК, списки розподілу керівних посад².

Склад та часті заміни ОВК викликали занепокоєння щодо відсутності збалансованого представлення відповідних політичних партій. Згідно даних ЦВК, політичні партії замінили 2366 із існуючих членів ОВК, таким чином до 23 жовтня змінивши склад комісій на 58%. Кількість замін серед керівного складу навіть вище: 471 із 675 голів, Заступників голів та Секретарів було замінено, що становить 70%. Аналіз моніторингово-аналітичного об'єднання «ЦИФРА» зі Львова зафіксував, що найменшу кількість замін здійснили політичні партії, представлені парламентськими фракціями у Верховній Раді, а найбільшу – шість технічних партій: Єдина Русь, Братство, Руський Блок, Союз Анархістів України, Єдина Родина і Руська Єдність. Загальний відсоток замін, здійснений цими технічними партіями, вищий ніж 100%, а це означає, що навіть особи, які замінили інших, були замінені ще раз.

Цей аналіз показав, що 391 член ОВК станом на 5 вересня 2012 року – це ті самі члени, що представляли кандидата Віктора Януковича у другому турі президентських виборів 2010 року. Тільки 79 членів з них були офіційно представлені від фракції Партії регіонів, в той час як інші 312 членів були висунуті від інших політичних партій. Спостерігачі ЕНМО зафіксували два надзвичайні випадки заміни в ОВК № 119 (Львівської області) та №194 (Черкаської області). Члени, які представляли Батьківщину (№ 119) і Партію регіонів відповідно (№ 194) в кінці серпня, пізніше стали головами комісій, висунуті Християнсько-демократичною партією України і Союзом Анархістів України відповідно. Подібна ротація відбулася в ОВК № 2 в АР Крим, де голова комісії, висунута Партією регіонів стала рядовим членом комісії від партії Україна – вперед!, в той час Партія регіонів делегувала нового голову.

² В ОВК № 135 Одеської області, секретарям ДВК були надані контактні дані членів ДВК до того, як члени ОВК та голови ОВК були номіновані *Батьківщиною*.

Більш того, партія УДАР підписала договір про співпрацю з Християнсько-демократичною партією України і політичною партією Молодь до влади³, представники ОВК якої були замінені представниками УДАРу (наприклад, в ОВК № 9 АР Крим, № 42 Донецької області, № 76 Запорізької області і № 62 Житомирської області).

Ці факти викликали занепокоєння, що технічні партії замінюють своїх членів людьми, які насправді не є їхніми членами або прихильниками, але підтримують інтереси інших політичних партій. Слід відзначити, що принаймні п'ять членів технічних партій не змогли пригадати, яку партію вони офіційно представляють, коли спостерігачі ENEMO їх запитали (ОВК № 141 Харківської області, 187 у Хмельницькій області, № 76 у Запорізькій області, № 7 у АР Крим і № 52 у Донецькій області).

Процедура визначення дільничних виборчих комісій (жеребкування ДВК)

13 вересня, всього за п'ять днів до процесу подання кандидатів до ДВК, ЦВК змінила процедуру формування дільничних виборчих комісій. Постанова № 895 була прийнята більшістю голосів (8 - за, 2 утрималися, 2 - проти) і постановила, що кожна з 225 ОВК проведе лише одну лотерею для всіх ДВК у межах відповідного району. ЦВК створила складну процедуру жеребкування, яка повинна була забезпечити більший баланс політичних суб'єктів у ДВК. Тим не менш, опозиційні партії, внутрішні та міжнародні спостерігачі, серед яких і ENEMO висловили стурбованість з приводу нещодавньої зміни правил і стверджували про можливу відсутність балансу відповідних політичних суб'єктів на дільничному рівні.

Підготовка заходів для здійснення жеребкування і процедури призначення для ДВК відбувались дуже непослідовно і були повні порушень. Списки кандидатів у ДВК від опозиційних партій не приймалися через відсутність штампу, інформаційних даних або підпису голови партії у принаймні чотирьох ОВК⁴, коли згідно слів представників Свободи ті ж самі форми подання для їхньої партії були прийняті в інших ОВК. Список кандидатів у ДВК від Батьківщини спочатку був відхилений, але потім прийнятий після консультацій ОВК з ЦВК в ОВК № 135 (Одеської області) і № 43, № 57 і № 58 (Донецької області) або після вирішення судових скарг в ОВК № 57 і № 58 (Донецької області). З іншого боку списки деяких партій, які вважаються технічними, були прийняті після того, як термін подачі заявок закінчився 20 вересня опівночі.⁵ Принаймні у трьох ОВК кілька списків кандидатів у ДВК були подані однією і тією ж людиною, яка не мала довіреності на всі з них.⁶

³ <http://klichko.org/ua/news/news/udar-pidpisav-ugodu-pro-spilniy-zahist-rezultativ-viboriv-z-partiyami-molodo-vladi-ta-hdpu>

⁴ Наприклад у ОВК № 135 (Одеської області; Свобода, Рух та Українська народна партія), № 107 (Луганської області; Радикальна Партія, Рух та Нова Політика), та №5 (АР Крим, Свобода).

⁵ Наприклад, 12 політичних суб'єктів ОВК № 21 Волинської області, принаймні 11 політичних партій у № 187 Хмельницької області, 5 партій ОВК № 152 Рівненської області, більше того, принаймні одна партія у ОВК № 218 міста Києва, № 165 і № 166 Тернопільської області.

⁶ В ОВК № 22 (Волинської області одна людина подала 20 списків, в № 27 (Дніпропетровської області) одна людина подала 7 списків, в № 153 (Рівненської області) четверо людей подали 44 списки, в ОВК № 189 (Хмельницької області) п'ять осіб подали 42 списки.

Сам процес жеребкування був переважно відкритим, вільний доступ спостерігачам та представникам ЗМІ було забезпечено. Тим не менш, в ОВК № 19 Волинської області, № 146 і № 149 Полтавської області та № 24 Дніпропетровської області Батьківщина, Свобода та УДАР відповідно стверджували про велику кількість маніпуляцій стосовно різних розмірів конвертів, наклеєних або видимих номерів.

ЦВК забезпечила ОВК інструкціями про те, що «жеребкування має справу з кількістю висунутих осіб, а не з кандидатами, які їх представляють» і що «число жеребків має відповідати найбільшому числу висунутих осіб до ДВК». Відповідно до цих правил, жеребкування має бути здійснено з посиленням на терміни подачі заявок для кожної ДВК. Оскільки не всі партії висунули кандидатів до кожної ДВК і деякі множинні висунувці були виключені, порядок висунування був іншим для кожної ДВК. У такий спосіб здійснення жеребкування мало забезпечити більш збалансований склад ДВК, ніж єдине жеребкування для всіх ОВК.

Незважаючи на цю інформацію, як проводити конкретні процедури жеребкування, принаймні 38 ОВК порушили призначену процедуру, переважно, шляхом жеребкування і впровадження його результатів, що відносяться до політичних суб'єктів, що нагадувало жеребкування ОВК. 17 ОВК⁷ надали спостерігачам ЕНМО списки результатів, які пов'язують написані цифри з політичними суб'єктами, що вводило в оману, оскільки вони не повинні посилатися на них, а на конкретне число кандидата на кожній ДВК - і ті відрізнялися від ДВК до ДВК. ОВК, які провели жеребкування, посилаючись на політичні суб'єкти, мусили повторити лотерею після втручання ЦВК або зробити нове введення даних в програмне забезпечення ЦВК⁸, що призвело до нового складу ДВК. В ОВК № 191 Хмельницької області і № 160 Сумської області, жеребкування для кожної ДВК проходило окремо, а тому також було проведено заново відповідно до інструкцій ЦВК.⁹ Загалом спостерігачі ЕНМО зареєстрували 18 ОВК, які повинні були повторити процедуру жеребкування¹⁰, в той час як кількість запитів на введення нових даних була набагато вищою. Причин для повторного лотереї були неправильна кількість жеребків¹¹ або не виключення двічі висунутих членів ДВК. Велика кількість втручань ЦВК з проханням про внесення

⁷ № 221 і № 214 Київської області, № 115 Львівської області, №19, №21 та № 22 у Волинській області, №152, № 153 та №156 Рівненської області, №62 і №63 Житомирської області, №127, №128, №129 and №130 Миколаївської області, №158 та № 160 Сумської області

⁸ Наприклад, ОВК № 75 Запоріжжя; №127, №130, №132 Миколаєва, №183 Херсона, №157 Сум або № 60 Донецька

⁹ В ОВК №160 ЦВК втрутилась у жеребкування та надала інструкції проводити одне жеребкування для всіх ОВК.

¹⁰ ОВК № 194 і 195 Черкаська область; №47 та №51 Донецької області, №11 Вінницької області, №87 Ів.-Франківської області, №167 Тернопільської області, №35 Дніпропетровської області, №116 і № 118 Львівської області, №109 Луганської області; №141 Одеської області, №191, № 22 і 23 Волинської області, №132 Миколаївської області, №225 міста Севастополь і 160 Сумської області. Крім того, у ОВК № 27 Дніпропетровської області комісія змушена була продовжити лотерею на наступний день, тому що лише 19 були витягнуті спочатку.

¹¹ Наприклад, у ОВК № 203 Чернівецької області, кількість жеребків відповідала кількості зареєстрованих політичних суб'єктів; в ОВК 122 Львівської області було витягнуто лише 21 жереб.

виправлень ще раз показує, що ОВК не були підготовлені і достатньо проінформовані, щоб організувати і провести єдине жеребкування.¹²

Формування і робота дільничних виборчих комісій

Кожна команда довгострокових спостерігачів повідомила принаймні про одну ОВК, де ті самі особи були висунуті двома або навіть трьома політичними партіями. Найбільша кількість неодноразово висунутих представників ДВК було зареєстровано в ОВК № 225 у Севастополі (3360), № 87 в Івано-Франківську (3187), № 20 у Волинській області (1630), № 205 Чернігівської області (853), № 123 Львівської області (800), № 125 Львівської області (понад 700), № 97 Київської області (понад 600), № 175 Харківської області (432), № 179 Харківської області (понад 400) і № 38 Дніпропетровської області (понад 300).

Існують ознаки того, що списки технічних партій були укладені в одному центрі з метою отримати максимум місць у ДВК, а потім зробити заміни. В ОВК № 12, Вінницької області, спостерігачі ENEMO виявили, що 21 політична партія, включаючи фракцію від Партії регіонів, має один і той самий телефонний номер у контактних даних свого виборчого штабу¹³. Висування на членство у ДВК стали причиною інциденту в окрузі № 22 (Волинської області) 17 вересня, коли студенти Луцького педагогічного коледжу підтвердили нашій групі спостерігачів, що вони були змушені залишитись у закладі до 23:00, та заповнити заяви висування у ДВК від кількох політичних партій. В ОВК № 5 в АР Крим ідентичні копії посвідчення особи але з різними підписами були використані для заяв від двох різних політичних партій; а в ОВК № 145 всі заяви від політичної партії Молодь до влади мали один і той самий підпис. Наведені приклади підтвердили підозри, що велика кількість багаторазових висувань була зроблена без відома висуванців.¹⁴

Крім того, спостерігалась тенденція до подання великої кількості списків кандидатів напередодні закінчення терміну подання і завантаження комісії додатковою паперовою роботою для того, щоб заяви не можна було перевірити належним чином¹⁵. В ОВК № 192 у Хмельницькій області заяви з однією й тією ж датою народження, номерами телефонів, адресою, але з незначними змінами у написанні власних імен (одна зайва або відсутня літера) були подані різними політичними суб'єктами. Про заяви про висування з однаковими власними іменами, але різними адресами повідомлялося з ОВК № 126 у Львівській області. Таким чином, програмне забезпечення ЦВК «Виборів

¹² Член ЦВК розказав команді ENEMO, що лише половина ОВК отримали навчання щодо належної процедури жеребкування ДВК.

¹³ Серед інших *Єдина Родина, Братерство, Держава, Союз Анархістів України, Зелена Планета, Руській Блок, Солідарність жінок України, Русь Єдина, Руська Єдність, Слов'янська партія, Ліберальна партія, Народно-трудоий Союз України* тощо.

¹⁴ Третя ймовірна причина полягає в тому, що багаторазові подання є стратегією певних політичних партій для дискваліфікації суперників-кандидатів до ДВК. Представники *Батьківщини* скаржились, що дані їхніх заяв були викрадені з комісії та надані іншим політичним суб'єктам, після чого повторно номіновані.

¹⁵ Наприклад, в ОВК № 122 у Львівській області 41 політичний суб'єкт подав свої списки в останній день, в ОВК № 189 Хмельницької області майже 40 заяв зі списками були подані за останні дві з половиною години.

2012» не змогло зафіксувати їх як багаторазові заяви про висування. З іншого боку, обмежені часові рамки не дозволили комісіям детально розглянути всі заяви.

Більшість ОВК виключило багаторазових кандидатів, яких викрили за допомогою програмного забезпечення ЦВК «Вибори 2012» та які заповнили заяву, в якій підтвердили намір представляти лише одного політичного суб'єкта лише в одній ДВК. Принаймні п'ять ОВК не виключили декілька разів висунутих кандидатів до ДВК і таким чином порушили виборче законодавство.¹⁶ Численні джерела повідомляють спостерігачам ЕНМО, що відповідна комп'ютерна програма перевірила множинні заяви про висування тільки в межах одного округу, але не серед різних виборчих округів. Як наслідок, щонайменше 200 осіб були обрані членами ДВК в округах № 153 і № 154 у Рівненській області.

Через те, що багато кандидатів у ДВК не знали про політичних суб'єктів, які їх висували, велика хвиля замін розпочалася з перших засідань ОВК, одразу після формування ДВК. Про найбільшу кількість замін повідомляли з округів № 165 Тернопільської області (більше 4000), №110 Луганської області (2820 замін), №184 та № 185 Херсонської області (1800 і 1280 відповідно), № 21 і № 19 Волинської області (1800 і 1500 відповідно), № 78 Запорізької області і № 52 Донецької області (в кожній більше ніж 1500), № 225 міста Севастополь (1413), № 153 Рівненської області (1300), в той час як більше ніж 1000 членів ДВК були замінені РЕС в окрузі № 129 Миколаєва та № 6 АР Крим.¹⁷ Заміни робилися як маленькими технічними партіями, такими як Молодь до влади, Зелена планета, Союз Анархістів України, так і загальновідомими партіями, такими як УДАР, Партія регіонів та Батьківщина.

Переважна більшість ОВК користувалася комп'ютерною програмою ЦВК «Вибори 2012» по розподілу керівних посад, але були зафіксовані деякі помилки у програмному забезпеченні, які спричинили розбіжності¹⁸. Щонайменше 17 ОВК використовували інші процедури при розподілі керівних посад. У восьми з них це власноруч робили голова, заступник голови та секретар ОВК і переважно не прозорим способом.¹⁹

¹⁶ Двоє з них вимушені були повторно провести голосування (№141 Одеської області та № 87 Івано-Франківської області) але три ОВК(№22 Волинської області, № 83 і № 84 Івано-Франківської області) вирішили проблемо багаторазових подань незаконним чином – ретроспективно, без проведення повторного жеребкування.

¹⁶Усі ОВК, які відвідали спостерігачі ЕНМО після проведення жеребкування, повідомляли про зміни у складі ДВК. Понад 900 замін було проведено в округах #115 у Львівській області, #202 у Києві та #189 у Хмельницькій області. Понад 500 замін відбулося в округах #203 і #204 у Чернівецькій області, #12 у Вінницькій області, # 116, #117 і #118 у Львівській області та близько 500 замін в окрузі #127 Миколаївської області.

¹⁷ Наприклад, в окрузі #68 Закарпатської області, рух Європейська платформа отримав місця для 49 членів ДВК та 6 керівних посад, Європейська партія України - місця для 43 членів ДВК та 7 керівних посад; Солідарність Жінок України – 19 членів ДВК та 2 керівні посади, але Партія Зелених, маючи 15 членів ДВК, отримала 3 керівні посади.

¹⁸ ОВК #116 і #122 Львівська область; #130, 131 Миколаївська область; #135 Одеська область, #97 Київська область, #200 Черкаська область і #42 Донецька область. 6 ОВК дозволили політичним суб'єктам подавати заяви та голосувати тоді за компромісне рішення: ОВК #137 Одеська область, #167 Тернопільська область; #188 Хмельницька область, #131 Миколаївська область і #2 АР Крим. В той час

Розподіл керівних посад ДВК часто був причиною великих суперечок у ОВК та спричиняв порушення термінів формування ДВК, особливо в Київській області та в Автономній Республіці Крим. Спостерігачі ЕНМО були присутніми протягом інциденту в ОВК № 2 (АР Крим), де міліція та державна служба безпеки СБУ перервали сесію комісії щодо розподілу керівних посад одразу після опівночі 26 вересня, коли закінчився термін для створення ДВК. Спостерігачів та представників партій насильно змусили залишити сесію; за їхніми словами, їхні мобільні телефони завдяки діям служби безпеки не могли функціонувати, і представники служби безпеки захотіли залишитися в кімнаті з членами ОВК наодинці.

Затримка початку роботи ДВК була викликана також через неправильні контактні дані членів ДВК і заявки, які були подані без їх відома. На багатьох дільницях у Львівській області, Волинській області та у Києві не було кворуму для відкриття, і потрібно було чекати на заміни. Спостерігачі ЕНМО відвідали понад 100 ДВК і не знайшли там нікого, хоча термін для проведення першого засідання членів виборчих комісій вже давно пройшов. Пізній початок скоротив час, необхідний для підготовки до виборів, а також для належного тренування членів ДВК.

Хоча представники політичних партій в більшості випадків працювали на тих самих посадах, що й на попередніх виборах, робота дільничних виборчих комісій характеризувалась недостатнім досвідом, особливо представників менших політичних партій. Не було встановленого плану щодо навчання членів ДВК, ситуація відрізнялася від ОВК до ОВК. В той час, як спостерігачі ЕНМО повідомляли про задовільне проведення тренінгів у Харківській та Луганській областях, у більшості їх регіонів тренінги були дезорганізовані та недостатньо корисні. Постійна заміна членів комісій призвела до того, що деякі члени ДВК не відвідали жодного офіційного тренінгу.

Політичні партії проводили додаткові навчання для членів ДВК. Так, аудіо запис тренінгу членів ДВК від Партії регіонів, який проводив Борис Фротман у автономній республіці Крим, був оприлюднений у засобах масової інформації. Фротман навчав членів комісій, як забезпечувати більшість у комісіях, співпрацюючи з представниками технічних партій, чинячи тиск на членів ДВК від опозиційних партій та знімаючи з посад голів комісій. Окрему увагу він приділив поясненню системи звітування з кураторами від Партії регіонів, які координуватимуть масштабний підвіз виборців до дільниць. Ще один тренінг у приміщенні громадської адміністрації в Криму провів Володимир Сидоров, надаючи поради агітаторам від Партії регіонів, як нелегально реєструвати виборців, яких немає у реєстрі виборців, а також як знищувати агітаційні матеріали конкурентів. ОПОРА повідомляла про проведення схожого тренінгу від Партії регіонів у Волинській області, де членів ДВК навчали, як фальсифікувати результати виборів, вносячи неправдиві дані у процес підрахунку голосів. На дільниці № 070297 у Волинській області та дільниці № 618553 у Хмельницькій області, члени ДВК від інших партій заявляли, що тренінг для них проводила Партія регіонів.

як в ОВК #165 і #166 (у Тернопільській області) проводили жеребкування, навіть для обрання керівних посад у ДВК.

17 членів ДВК не могли дати відповідь спостерігачам ENEMO, яку саме партію вони представляють²⁰. Спочатку, сім членів ДВК сказали, що вони представляють Партію регіонів, потім вони виправляли себе, або ж навіть відкрито стверджували, що вони представляють Партію регіонів, хоча знають, що були офіційно номіновані іншою політичною силою.²¹ У 18 окрузі Вінницької області, та у 141 окрузі Одеської області, місцеві представництва Народної Партії, відповідно Українська Народна Партія та Наша Україна, не знали їхніх представників у ДВК, які були номіновані їхніми центральними штабами у Києві. Ці факти підтверджують вказані ознаки того, що деякі політичні партії делегують членів комісій, які насправді діють в інтересах інших політичних суб'єктів.

МЕДІА

Місія ENEMO не проводила повномасштабний моніторинг ЗМІ. Тому всі коментарі у цьому розділі базуються на звичайних спостереженнях, доповідях по засобах масової інформації, інтерв'ю з працівниками засобів масової інформації та на доказах, які вони були в змозі нам надати.

ENEMO привітала рішення українського парламенту зупинити прийняття законопроекту про впровадження кримінальної відповідальності за наклеп.

Тим не менш, ENEMO відзначає, що доступ громадськості до плюралістичних джерел інформації все більше погіршувався в ході виборчого процесу. Різноманіття політичних думок, що висловлювалися на телевізійних станція, значно знизилось у порівнянні з попередніми виборами, коли приватні телеканали пропонували багату кількість розмаїтих політичних поглядів. Скорочення простору для плюралізму в засобах масової інформації є результатом самоцензури, таємно профінансованих новин та загального контролю засобів масової інформації невеликою групою ділових людей.

Зокрема, рішення операторів кабельних мереж зупинити або обмежити мовлення телеканалу ТВі в окремих областях викликає серйозне занепокоєння з приводу обмеження множинності політичних поглядів перед виборами. У період за липень - вересень 2012 року, ТВі втратив майже три мільйони глядачів кабельних мереж, таким чином, зберігаючи лише близько двох третин своєї аудиторії протягом майже всього періоду виборчої кампанії. Не зважаючи на те, що влада закликає операторів до відновлення мовлення ТВі, ситуація залишається невирішеною.

²⁰ #121294 Дніпропетровська область, #011186 і #011177 АР Крим; #480860, #480818, #480773, #480859, #480772, #480821, #480822, #480841 Миколаївська область, #681507 Хмельницька область, #531144 Полтавська область, #070499 і 070522 Волинська область, #461900 Львівська область, #440740 і #440741 Луганська область.

²¹ #681486 і #681421 Хмельницька область, #611108 Тернопільська область, #070297, #071043 і #070019 Волинська область; #560669 Рівненська область

Інші телеканали і газети також повідомили, що зазнали тиску з боку влади, податкової служби та правоохоронних органів (Миколаїв, Херсон, Одеса).

Про залякування та тиск на незалежних журналістів повідомляли протягом всього передвиборчого періоду. Зокрема, випадки фізичних нападів на журналістів були зареєстровані в Миколаєві та Львові. В період спостереження довгострокових спостерігачів місія ENEMO висловила занепокоєння щодо труднощів кандидатів у сільській місцевості, які скаржились про відмову доступу до ЗМІ.

Негативна агітація або чорний піар спостерігались у всіх регіонах і практикувались більшістю партій в багатьох формах, таких як негативні повідомлення на біл-бордах, оголошення в газетах та агітатори за гроші на виборчих зборах і мітингах.

У день виборів основні сайти опозиції Tymoshenko.ua, Frontzmin.ua, Svoboda.org.ua, Klichko.org і Vyut.com.ua повідомили про поширену відмову в обслуговуванні (DDoS-атаки). Партія регіонів також повідомила про атаку хакерів на їх сайт. У другій половині дня, сайти внутрішніх груп спостерігачів (ОПОРА, Комітет виборців України, Майдан, ElectUa) також стали недоступними через повторні DDoS-атаки.

Цей звіт був написаний англійською мовою і залишається єдиною офіційною версією.

Європейська мережа організацій зі спостереження за виборами (ENEMO) є міжнародною мережею неурядових організацій, яка була заснована у 2001 році. Вона складається з 22 провідних місцевих організацій, які здійснюють спостереження за виборами у 17 країнах Центральної та Східної Європи і Центральної Азії.

У 2005 році ENEMO затвердила Декларацію принципів міжнародного спостереження за виборами. Всі організації-учасниці ENEMO у 2012 році схвалили Декларацію Загальних Принципів позапартійного спостереження та моніторингу виборів громадськими організаціями. Всі спостерігачі ENEMO підписали Кодекс поведінки для міжнародних спостерігачів за виборами. Місія спостереження ENEMO в Україні за парламентськими виборами розпочала свою роботу 23 липня з приїздом чотирьох членів керівної групи. 35 короткострокових спостерігачів прибули до Києва 5 серпня 2012 і після спеціальних тренінгів 6-7 серпня відправились до своїх областей 8 серпня. Довгострокові спостерігачі були поділені по парах, які в середньому охоплюють одну область. ENEMO – перша міжнародна місія, зареєстрована на вибори 28 жовтня.

Місія спостереження ENEMO 2012 в Україні за парламентськими виборами проводиться за фінансової підтримки уряду США, уряду Великобританії, Міністерства закордонних справ Німеччини, Королівства Нідерландів, Королівства Норвегії та Чорноморського фонду регіональної співпраці. ENEMO співпрацює з Національним Демократичним Інститутом міжнародних відносин.